

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

P A Ž Y M A
**DĖL SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ PRIEINAMUMO PROBLEMŲ,
NEĮREGISTRAVUS VAIKUI GIMIMO**

2014-07-11 Nr. (6.1-2014-111)PR-134

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas tyrimas, atsižvelgus į elektroniniu būdu gautą informaciją dėl galimų pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo apribojimų, neįregistravus vaiko gimimo.

Pateiktoje informacijoje nurodyta, jog vienam iš tėvų kreipiantis dėl naujagimio, kurio gimimas neįregistruotas civilinės metrikacijos įstaigoje, prirašymo prie konkrečios pirminės sveikatos priežiūros įstaigos, joje buvo paaiškinta, jog prirašyti kūdikį prie sveikatos priežiūros įstaigos įmanoma tik tuomet, kai jo tėvai pateikia įregistravimą pagrindžiantį vaiko gimimo liudijimą.

Pateiktoje informacijoje išreikšta nuomonė, kad pirminės sveikatos priežiūros įstaigos reikalavimas pateikti vaiko gimimo liudijimą, prieštarauja Civilinio kodekso 3.291 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam terminui vaiko gimimui įregistruoti. Pagal minėto straipsnio nuostatas, apie vaiko gimimą turi būti pareikšta ir vaiko gimimas turi būti įregistruotas per tris mėnesius nuo jo gimimo dienos, <...>. Tokiu būdu, neįregistruotam kūdikiui galimai apriojamas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas.

Kreipimesi buvo išreikštos abejonės dėl esamo reglamentavimo, kai pagal teisės aktus, siekiant prie pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos (toliau – PASPI) prirašyti naujagimį, privaloma turėti gimimo liudijimą ar kitą asmens tapatybę liudijantį dokumentą, kai tuo tarpu Civilinio kodekso 3.291 str. normos numato, jog apie vaiko gimimą turi būti pareikšta ir vaiko gimimas turi būti įregistruotas per tris mėnesius nuo jo gimimo dienos <...>. Tokiu atveju, esant objektyvioms aplinkybėms, dėl kurių naujagimis ar kūdikis yra neįregistruotas (tokią galimybę numato CK 3.291 str. nuostatos) bei dėl šių priežasčių nesant galimybės jį prirašyti prie PASPI, vaikui galėtų būti teikiama tik būtinoji pagalba.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į pareiškėjo kreipimesi nurodytas aplinkybes dėl galimo aukščiau nurodytų teisės aktų nuostatų prieštaravimo, kreipėsi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją dėl nuomonės šiuo klausimu, pateikimo.

Tyrimo metu nustatyta:

1. Teisingumo ministerijos nuomone, (2014-06-23 raštas Nr. (1.16)7R-4337) Civilinio kodekso 3.290 - 3.292 straipsniuose įtvirtintos teisės normos ir kiti teisės aktai reguliuoja iš esmės skirtingus teisinius santykius: gimimo registravimą ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimą. Šie teisės aktai susiję tik tiek, kiek norint gauti sveikatos priežiūros paslaugas būtina iš anksto įvykdyti tam tikrus reikalavimus, vienas iš kurių yra naujagimio gimimo liudijimo pateikimas.

1.1 Civilinio kodekso 3.291 straipsnio dalyje įtvirtintas trijų mėnesių terminas, per kurį turėtų būti įregistruotas naujagimio gimimas civilinės metrikacijos įstaigoje. Naujagimio tėvai ar kiti Civilinio kodekso 3.290 straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys turi ne tik teisę, bet kartu ir pareigą pasirūpinti, kad vaiko gimimas būtų įregistruotas ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo jo gimimo dienos. Pažymėtina, kad tai yra maksimalus toleruotinas terminas, per kurį naujagimio tėvai turėtų pasirūpinti, kad valstybei būtų pranešta apie jų vaiko gimimą. Praleidus šį terminą,

vaiko gimimas taip pat būtų registruojamas civilinės metrikacijos įstaigoje bendra tvarka, tačiau kartu galėtų būti keliamas tėvų tinkamo savo pareigų vykdymo klausimas.

1.2 Kiti teisės aktai valstybės ar savivaldybės institucijoms taip pat numato teisę reikalauti pateikti vaiko gimimo liudijimą, t. y. tam tikros paslaugos gali būti suteikiamos arba tam tikromis teisėmis galima pasinaudoti tik prieš tai įregistravus vaiko gimimą ir gavus vaiko gimimo liudijimą. Pavyzdžiui, pageidaujant kartu su vaiku, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis, išvykti į užsienio valstybę, nepriklausančią Šengeno erdvei, būtina turėti galiojantį vaiko asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, pavyzdžiui, pasą. Šio dokumento reikalaujama nepriklausomai nuo to, ar vaikas jau yra su sulaukęs trijų mėnesių amžiaus. Be to, norint gauti vaiko pasą, pagal galiojantį teisinį reguliavimą, atitinkamai institucijai turi būti pateiktas jo gimimo liudijimas, jeigu vaikui anksčiau nebuvo išduotas Lietuvos Respublikos piliečio pasas arba asmens tapatybės kortelė ir Gyventojų registre nėra pakankamai duomenų apie jį, kurių reikia atitinkamoms prašymo asmens tapatybės dokumento išdavimo eilutėms užpildyti.

1.3 Pastebėtina, kad reikalaujant pateikti gimimo liudijimą, neatsižvelgiama į asmens, kuriam išduodamas pasas, amžių. Vienodi reikalavimai taikomi tiek sulaukusiems trijų mėnesių amžiaus, tiek ir jaunesniems piliečiams.

Įvertinant tai, kas išdėstyta, Teisingumo ministerijos nuomone, tais atvejais, kai vaiko tėvai ar kiti įstatyminiai vaiko atstovai, jeigu vaikas juos turi, pageidauja valstybės ar savivaldybės institucijų ir įstaigų gauti kokias nors paslaugas (dokumentų išdavimo, gydymo ir pan.) ar pagalbą arba pasinaudoti teisės aktuose įtvirtinta tam tikra teise, jie prieš tai privalo įvykdyti atitinkamuose teisės aktuose nustatytus reikalavimus, pavyzdžiui, pateikti teisės aktuose nurodytus dokumentus. Tokiu būdu vaiko gimimo registravimas yra prielaida tinkamam tokių paslaugų teikimui ar tam tikros teisės įgyvendinimui. Tais atvejais, kai teikiant atitinkamas paslaugas, reikalaujama pateikti vaiko gimimo liudijimą, nepaneigiant Civiliniame kodekse įtvirtintos tėvų pareigos įregistruoti vaiko gimimą ne vėliau kaip per tris mėnesius, susiklosto kiti teisiniai santykiai, todėl tėvai, norėdami gauti tam tikras paslaugas, taip pat privalo vadovautis tos paslaugos suteikimą reglamentuojančiais teisės aktais ir tai daryti nepriklausomai nuo aplinkybės, kokio amžiaus yra jų vaikas, t. y. jau sulaukęs trijų mėnesių amžiaus ar jaunesnis.

1.4 Vaiko gimimo registravimą reguliuojantys teisės aktai sudaro galimybes šį veiksma atlikti greitai ir patogiai. Valstybėje yra sukurta sistema, leidžianti tais atvejais, kai vaiko tėvai dėl objektyvių priežasčių patys negali kreiptis į civilinės metrikacijos įstaigą dėl vaiko gimimo įregistravimo, kitiems asmenims kreiptis į civilinės metrikacijos įstaigą su prašymu įregistruoti vaiko gimimą. Tokiu būdu užtikrinama, kad duomenys apie vaiko gimimą, prireikus, kiek įmanoma anksčiau atsidurtų valstybės registruose ir jam būtų galima išduoti jo tapatybę patvirtinančius atitinkamus dokumentus. Civilinio kodekso 3.290 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog apie gimimą žodžiu arba raštu pareiškia tėvai ar vienas iš jų, o jeigu tėvai serga, yra mirę ar dėl kilų priežasčių negali to atlikti, pareiškia giminaičiai, kaimynai, medicinos įstaigos, kurioje motina pagimdė vaiką, administracija, taip pat valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija.

1.5 Vadovaujantis Civilinės metrikacijos taisyklių (toliau – Civilinės metrikacijos taisyklės), patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1R-160 29.1 punktu, norint įregistruoti vaiko gimimą, iš esmės pakanka pateikti vieną dokumentą – sveikatos priežiūros įstaigos arba gydytojų konsultacinės komisijos išduotą vaiko gimimo pažymėjimą, kuriuo patvirtintas vaiko gimimo faktas ir laikas. Civilinės metrikacijos įstaigos turi visas technines galimybes, vos įregistravus vaiko gimimą elektroninės kreipties būdu, duomenis apie vaiką perduoti Lietuvos Respublikos gyventojų registro tarnybai. Gimimo registravimo procedūra užtrunka trumpai, o atlikus šią procedūrą visos institucijos, turinčios prieigą prie Lietuvos Respublikos gyventojų registro tarnybos duomenų centrinės bazės, turi galimybę naudotis šiais duomenimis. Be to, vadovaujantis Civilinės metrikacijos taisyklių 31 punkto nuostatomis, iš karto po to, kai buvo atlikta gimimo registravimo procedūra, išduodamas vaiko gimimo liudijimas. Pastebėtina, kad šiame dokumente nurodomi asmens duomenys, leidžiantys identifikuoti asmenį ir kartu užtikrinti informacinių sistemų sąveiką: naujagimio vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas ir kt. Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 4 straipsnio 9 dalyje nurodyta, kad asmens kodas yra unikali vienuolikos dešimtainių skaitmenų seka, skirta asmeniui identifikuoti, duomenims apie jį kaupti, valstybės registru ir

informacinių sistemų veikai užtikrinti. Tik nuo vaiko gimimo registravimo momento duomenys apie asmenį atsiranda Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenų centrinėje bazėje.

2. Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktos tyrimo medžiagos ir to, kas išdėstyta aukščiau, **darytinios šios išvados:**

2.1 Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, vykdydamas savo pareigas, turėdamas informacijos apie pažeidimus, nenurodytus skunduose, turi teisę savo iniciatyva pradėti tyrimą arba perduoti juos ištirti kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms.

2.2 Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijos preambulėje ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (toliau – Konvencija), kurią ratifikuodama Lietuva įsipareigojo užtikrinti joje pripažintų vaiko teisių įgyvendinimą, preambulėje, konstatuojama, kad vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir protinį nesubrendimą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo.

Konvencijos 7 straipsnyje nustatytas vaikų registravimas ir jų teisės į jų vardą (pavardę) ir pilietybę, tautybę bei teisė žinoti savo tėvus ir būti jų globojamiems. Atkreiptinas dėmesys, jog minėta Konvencijos straipsnio formuluotė nurodo, jog vaikas įregistruojamas *tuoj po gimimo* ir nuo gimimo momento turi teisę į vardą ir pilietybę, taip pat kiek tai įmanoma, teisę žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas nurodo, jog visų vaikų registracija būtina dėl daugelio priežasčių, iš kurių registracija – tai pirmas kartas, kai valstybė oficialiai pripažįsta vaiko esatį; registracija pripažįstama kiekvieno vaiko svarba valstybei ir jo statusas pagal įstatymą. Konvencijoje nurodytas reikalavimas registruoti vaiką „*tuoj po gimimo*“ turi būti įvykdytas per nustatytą ne mėnesių, o dienų laikotarpį. Tačiau jeigu dėl bet kokios priežasties vaikai neužregistruojami arba dingsta jų registracijos dokumentai, valstybė turėtų imtis reikiamų priemonių padėčiai sureguliuoti (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos Įgyvendinimo vadovas, 75 psl.).

Žmogaus teisių komiteto bendrajame komentare nurodoma: „Pagrindinis įpareigojimo registruoti vaikus iš karto po gimimo tikslas – sumažinti riziką, susijusią su vaikų grobimu, pardavimu ar prekyba arba su kitais veiksmais, kurie nesuderinami su Pakte nustatytų teisių įgyvendinimu. Valstybių Konvencijos dalyvių ataskaitose reikėtų išsamiai apibūdinti priemones, užtikrinančias ką tik gimusių vaikų registraciją jų teritorijoje“. (Human Rights Committee, General Comment 17, 1989, HRI/GEN/1/Rev. 5, pp.133 and 134).

2.3 Civilinio kodekso 3.290 straipsnis nurodo, jog apie gimimą žodžiu ir raštu pareiškia tėvai ar vienas iš jų, o jeigu tėvai serga, yra mirę ar dėl kitų priežasčių negali to atlikti, pareiškia giminaičiai, kaimynai, medicinos įstaigos, kurioje motina pagimdė vaiką, administracija, taip pat valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija.

Civilinio kodekso 3.291 straipsnyje numatytas terminas vaiko gimimui registruoti – apie vaiko gimimą turi būti pareikšta ir vaiko gimimas turi būti įregistruotas per tris mėnesius nuo jo gimimo dienos, <...>.

2.4 Vadovaujantis teisės aktais, tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti bei prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgiant į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui (Civilinio kodekso 3.155 straipsnis, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 6 straipsnio 1 punktas, 7, 8, 11, 21, 23 straipsniai). Tėvų valdžia skirta prigimtinėms vaiko teisėms įgyvendinti ir būtent tėvams tenka prioritėtinė teisė ir pareiga užtikrinti savo nepilnamečio vaiko teises (Civilinio kodekso 3.155, 3.159 straipsniai, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 7 punktas).

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstyta, tėvų, gimus vaikui, pareiga pasirūpinti reikiamais vaiko asmens tapatybės dokumentais (iš kurių pirmasis - vaiko gimimo liudijimas) bei užtikrinti, kad reikiamų dokumentų nebuvimas/delsimas kreipiantis dėl dokumentų išdavimo, nesudarytų prielaidų vaiko teisių, tarp jų - teisės į sveikatos priežiūros paslaugas, netinkamam užtikrinimui.

2.5 Vadovaujantis Sveikatos draudimo įstatymo nuostatomis, privalomasis sveikatos draudimas – valstybės nustatyta asmens sveikatos priežiūros ir ekonominių priemonių sistema, šio įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis garantuojanti privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamiems asmenims, įvykus draudimui įvykiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimą bei išlaidų už suteiktas paslaugas, vaistus ir medicinos pagalbos priemones kompensavimą. Apdraustaisiais privalomuoju sveikatos draudimu, kurie draudžiami valstybės lėšomis, yra laikomi asmenys iki 18 metų.

Pagal Prisirašančiųjų prie pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros įstaigų ir psichikos sveikatos priežiūros centrų registravimo ir jų duomenų tvarkymo taisyklės, patvirtintas Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2013-12-31 įsakymu Nr. 1K-317, įsigaliojusias nuo 2014-01-01, registruojant prisirašančių prie pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros įstaigos (toliau – PAASP) ar psichikos sveikatos centro asmenį, duomenys į informacinę sistemą „Sveidra“ įvedami remiantis asmens tapatybę liudijančiu dokumentu ir asmens užpildyta 025-025-1/a arba 025-025-1/a2 forma. Tokiu būdu, siekiant prie PAASP prirašyti naujagimį, privaloma turėti gimimo liudijimą ar kitą asmens tapatybę liudijantį dokumentą.

2.6 Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000-05-31 įsakymu Nr. 301 patvirtintoje Profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose 3 priedo Vaikų sveikatos tikrinimo tvarkoje nurodyta, jog slaugytojui, akušeriui ar gydytojui 1 kartą iki 1 mėnesio amžiaus naujagimį privaloma aplankyti ir apžiūrėti namuose per 3 darbo dienas nuo išvykimo iš akušerijos stacionaro, tikslu įvertinti šeimos socialinį, psichologinį pasirengimą, patarti tėvams naujagimio priežiūros, mitybos, higienos klausimais. Taip pat privaloma informuoti tėvus apie prisiregistravimo prie pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos tvarką bei, prireikus, informuoti socialinį darbuotoją. Taigi, pirmojo apsilankymo metu tėvai informuojami apie būtinybę prisiregistruoti prie PASPI, kas garantuotų vaiko medicininę priežiūrą, imunizaciją, ligų diagnostiką ir pan. bei sudarytų prielaidas tėvams realizuoti vaiko teisę į sveikatą.

Taigi, atsižvelgiant į tai, vaiko gimimo registravimas yra prielaida tam tikros teisės įgyvendinimui. Tais atvejais, kai teikiant atitinkamas paslaugas, reikalaujama pateikti vaiko gimimo liudijimą, nepaneigiant Civiliniame kodekse įtvirtintos tėvų pareigos įregistruoti vaiko gimimą ne vėliau kaip per tris mėnesius, susiklosto kiti teisiniai santykiai, todėl tėvai, norėdami gauti tam tikras paslaugas, taip pat privalo vadovautis tos paslaugos suteikimą reglamentuojančiais teisės aktais ir tai daryti nepriklausomai nuo aplinkybės, kokio amžiaus yra jų vaikas, t. y. jau sulaukęs trijų mėnesių amžiaus ar jaunesnis.

Remdamasi tuo, kas išdėstyta, bei atsižvelgdama į teisės aktuose įtvirtintus prioritetinius vaiko interesų bei vaiko teisių ir teisėtą interesų apsaugos ir gynimo principus, ir vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 2 straipsniu, 11 straipsnio 1 punktu, 23 straipsnio 1 – 2 dalimis ir 24 straipsnio 10 punktu,

nusprendžia:

Tyrimą, pradėtą savo iniciatyva dėl galimų pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo apribojimų, neįregistravus vaiko gimimo, baigti, nepasitvirtinus aplinkybėms, dėl kurių buvo pradėtas tyrimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė